

Sammanfattning av Kunskapssammanställning: hbtqia+ och polyamori

Del 1 Inledning

Varför har denna kunskapssammanställning tagits fram?

Denna kunskapssammanställning har tagits fram efter ett beslut i Kyrkomötet 2024. Bakgrunden var motion 2024:17 *Polyamori, asexualitet och hbtqi-begreppet*. I motionen föreslogs att Svenska kyrkan skulle uttala stöd för hela hbtqi-begreppet, inklusive polyamori och asexualitet, samt uppdra åt kyrkostyrelsen att teologiskt bearbeta samtliga delar av begreppet. När motionen behandlades konstaterade läronämnden att Svenska kyrkan under lång tid hade arbetat teologiskt med frågor om relationer och samlevnad, bland annat genom införandet av välsignelse över registrerade partnerskap 2005 och en könsneutral vigselordning 2009. Samtidigt menade läronämnden att det var oklart vad det skulle innebära för Svenska kyrkan att ”ställa sig bakom” ett paraplybegrepp som hbtqia+. Detta då begreppet är brett, föränderligt och rymmer många olika erfarenheter. Därför ansåg nämnden att ytterligare kunskap och teologisk bearbetning behövdes innan mer långtgående ställningstaganden kunde göras.

Kyrkomötet valde därför en annan väg än den som motionen föreslog. I stället för att fatta ett principiellt beslut om att ställa sig bakom hela begreppet gavs kyrkostyrelsen i uppdrag att fortsätta den teologiska bearbetningen av paraplybegreppet hbtqia+ och att särskilt teologiskt bearbeta frågan om polyamori. Den här kunskapssammanställningen är en första del i det arbetet.

Det är viktigt att förstå att den här kunskapssammanställningen inte är ett nytt teologiskt ställningstagande och inte heller ett försök att ge svar på de frågor som ska behandlas. Syftet är i stället att skapa en gemensam kunskapsgrund för fortsatt reflektion och samtal.

Sammanställningen samlar och beskriver vad forskning, erfarenheter och tidigare kyrkliga processer kan bidra med till förståelsen av hbtqia+ och polyamori. Den visar hur Svenska kyrkan historiskt har arbetat med dessa frågor, vilka erfarenheter som kommer till uttryck i människors liv och vilka teologiska frågor som redan har bearbetats, men också vilka som fortfarande återstår.

Ambitionen är därför inte att avsluta en diskussion, utan att ge ett underlag för att föra den vidare. Genom att synliggöra både befintlig kunskap och kvarvarande kunskapsluckor kan sammanställningen fungera som en grund för den fortsatta teologiska bearbetningen av paraplybegreppet hbtqia+ och polyamori

Ett grundläggande antagande bakom arbetet är att teologi inte utvecklas i ett vakuum. I Svenska kyrkan formas teologin i mötet mellan Bibeln, traditionen, kyrkans erfarenheter och människors faktiska livsvillkor. Därför menar sammanställningen att frågor om hbtqia+ och polyamori inte bara handlar om sexualitet eller identitet. De berör också människosyn, skapelseologi, relationer, hälsa, rättigheter, själavård, liturgi och kyrkans uppdrag i samhället. För att kunna bedriva en teologisk bearbetning behöver därför många olika kunskapsområden föras samman.

Hur är sammanställningen uppbyggd?

Kunskapssammanställningen är upplagd som en resa genom flera olika perspektiv. Den börjar inte med teologiska ställningstaganden utan i människors erfarenheter och livsvillkor. Tanken är att läsaren först behöver förstå vilka människor och erfarenheter som frågorna handlar om innan kyrkans teologiska resonemang kan diskuteras.

Den första delen presenterar centrala begrepp som hbtqia+, polyamori, minoritetsstress och normer. Här ges en översikt över forskning om hälsa, utsatthet och levnadsvillkor. Erfarenheter av erkännande, osynliggörande, diskriminering och gemenskap spelar stor roll för människors livssituation. Ett återkommande tema är att hbtqia+-personers liv inte kan förstås enbart genom frågor om identitet eller sexualitet.

Därefter flyttas fokus till Svenska kyrkan själv. Här beskrivs hur kyrkan under de senaste femtio åren successivt har förändrat sitt sätt att tala om homosexualitet, samkönade relationer, könsidentitet och inkludering. Sammanställningen visar att utvecklingen har varit lång, ibland konfliktfylld och präglad av både motstånd och förändringsvilja. Kyrkan har gått från att vara en del av de strukturer som bidrog till marginalisering av hbtq-personer till att i dag vara en av kyrka som strävar efter inkludering och upprättelse. Samtidigt betonas att denna utveckling inte har varit helt jämn och att flera frågor fortfarande är öppna.

När den historiska genomgången är gjord presenterar sammanställningen modern teologisk forskning, framför allt queer teologi och forskning om kropp, kön och intersexvariation. Syftet är inte att visa vilken teologi som är ”rätt”, utan att ge exempel på hur samtida teologer arbetar med de frågor som nu aktualiseras i Svenska kyrkan. Forskningen används som ett sätt att formulera nya frågor och belysa sådant som tidigare har varit osynligt i teologiska samtal.

Slutligen samlas trådarna ihop i en analysdel. Där identifieras de områden där Svenska kyrkan fortfarande saknar ett utvecklat teologiskt språk eller en tillräckligt genomarbetad

förståelse. Det är dessa områden som sammanställningen beskriver som teologiska kunskapsluckor.

Del 2. Det aktuella kunskapsläget om hbtqia+ och polyamori

Kunskapssammanställningens andra del fungerar som den grund som resten av rapporten bygger på. Utgångspunkten är att teologiska samtal behöver ta sin början i människors faktiska livsvillkor. För att kunna reflektera teologiskt över frågor som rör kön, sexualitet och relationer behöver kyrkan först förstå vilka erfarenheter människor bär med sig, hur samhället ser ut och vilka normer som formar människors vardag. Därför börjar rapporten med att beskriva centrala begrepp, aktuell forskning och det svenska samhällssammanhanget innan Svenska kyrkans egen historia och teologi behandlas.

En viktig iakttagelse i kunskapssammanställningen är att varken hbtqia+ eller polyamori beskriver en enskild eller enhetlig grupp människor. Tvärtom rymmer begreppen en stor mångfald av erfarenheter, identiteter och livsvillkor. En homosexuell man, en bisexuell kvinna, en transperson, en person med intersexvariation eller en asexuell person kan ha gemensamma erfarenheter av att på olika sätt leva utanför samhällets normer kring kön och sexualitet. Samtidigt kan deras erfarenheter, behov och livssituationer skilja sig åt avsevärt. Rapporten betonar därför vikten av att inte tala om "hbtqia+-personer" som om det vore en enhetlig grupp med samma erfarenheter och perspektiv.

På samma sätt är det viktigt att inte automatiskt betrakta polyamori som en del av hbtqia+. Vissa polyamorösa personer identifierar sig som en del av hbtqia+-gemenskapen, medan andra inte gör det. För en del handlar det om att de ser sin flersamhet som något som utmanar etablerade normer kring relationer. För andra handlar tillhörigheten om att de samtidigt identifierar sig med någon eller några av bokstäverna i hbtqia+. Många polyamorösa personer identifierar sig däremot inte alls som en del av hbtqia+.

Det som framför allt förenar dessa erfarenheter är inte en gemensam identitet, utan att människor på olika sätt befinner sig utanför rådande normer kring kön, sexualitet och relationer. Rapporten lyfter också fram att dessa kategorier och identiteter inte alltid är statiska. Människors självförståelse, relationer och erfarenheter kan förändras över tid, och olika delar av hbtqia+ och polyamori kan få olika betydelse under olika skeenden i livet.

På motsvarande sätt behandlas polyamori i rapporten som en del av en bredare relationsmångfald. Polyamori beskrivs som relationer där människor, med alla inblandades vetskap och samtycke, kan ha flera kärleksrelationer samtidigt. Begreppen *flersamhet* och *etisk icke-monogami* används ofta i liknande betydelse. Rapporten betonar också vikten av att skilja polyamori från både polygami och otrohet. Till skillnad från otrohet bygger polyamori på öppenhet, ömsesidiga överenskommelser och samtycke från alla berörda.

Samtidigt finns det ingen enskild modell för hur polyamorösa relationer ser ut. Precis som monogama relationer kan de organiseras på många olika sätt och se olika ut beroende på de personer som ingår i dem. Ett återkommande tema i rapporten är att forskningen om polyamori fortfarande är betydligt mindre omfattande än forskningen om flera delar av hbtqia+-området. Detta gäller i synnerhet forskning som relaterar till svenskkyrklig kontext, där kunskapsunderlaget fortfarande är relativt begränsat.

Rapporten ägnar också relativt stort utrymme åt normer. Här används begrepp som heteronormativitet, cisnorm och tvåsamhetsnorm för att beskriva sådant som ofta uppfattas som självklart i samhället. Heteronormativitet handlar om föreställningen att heterosexualitet är det normala eller önskvärda. Cisnorm syftar på antagandet att alla människor identifierar sig med det kön som registrerades vid födseln. Tvåsamhetsnormen innebär att en exklusiv relation mellan två personer betraktas som det självklara idealet. Rapporten framhåller att normer inte nödvändigtvis är medvetna eller illvilliga. De finns inbyggda i språkbruk, rutiner, undervisningsmaterial och sociala förväntningar. Samtidigt får de konsekvenser för vilka erfarenheter som synliggörs och vilka som riskerar att hamna utanför.

En stor del av kapitlet ägnas åt hälsa och livsvillkor. Här lyfts forskning från bland annat MUCF och Folkhälsomyndigheten fram. Genomgående visar forskningen att många hbtqia+-personer har sämre psykisk hälsa än befolkningen i stort. Skillnaderna är särskilt tydliga bland unga transpersoner och ickebinära personer. Självmodstankar, depression och psykisk ohälsa förekommer i betydligt större utsträckning än bland heterocispersoner. Samtidigt framhåller rapporten att dessa skillnader inte ska förstås som en följd av identiteten i sig. I stället används teorin om minoritetsstress för att förklara varför skillnaderna uppstår. Människor som återkommande möter diskriminering, osynliggörande eller negativa attityder utsätts för en extra belastning som på sikt kan påverka hälsan.

Samtidigt vill rapporten undvika att beskriva hbtqia+-personers liv enbart i termer av utsatthet. Därför introduceras också begrepp som minoritetsglädje och transglädje. Dessa begrepp fångar positiva erfarenheter av att få leva öppet, finna gemenskap och bli bekräftad i sin identitet. För kyrkliga sammanhang blir detta viktigt eftersom det påminner om att människor inte bara söker skydd från diskriminering utan också söker mening, samhörighet och möjlighet att blomstra.

Ett särskilt avsnitt behandlar omvändelseförsök. Rapporten hänvisar här till forskning som visar att vissa unga fortfarande utsätts för försök att få dem att förändra eller dölja sin sexuella läggning eller könsidentitet. Sådana försök kan ske genom familj, sociala sammanhang eller religiösa miljöer. Även om omfattningen är svår att fastställa konstateras att fenomenet förekommer och att det innebär betydande risker för den psykiska hälsan. Detta

är en viktig del av bakgrunden till Kyrkomötets beslut 2022 att tydligt ta avstånd från verksamheter som syftar till att ”omprogrammera” sexuell läggning eller könsidentitet.

Den sista delen av kapitlet beskriver den svenska rättsutvecklingen. Här tecknas en lång historisk rörelse från kriminalisering och patologisering till ökad jämlikhet och rättsligt skydd. Utvecklingen omfattar avkriminalisering av homosexualitet, avskaffandet av sjukdomsklassificeringar, partnerskapslag, diskrimineringskydd, könsneutralt äktenskap och reformer kring juridiskt kön. Samtidigt visar rapporten att juridiska reformer inte automatiskt förändrar människors erfarenheter. Även i ett samhälle med ett starkt diskrimineringskydd kan människor fortsätta att möta fördomar, utsatthet och exkludering. Därför behöver lagstiftningen förstås tillsammans med människors levda erfarenheter.

Del 3. Svenska kyrkans teologi, praktik och förhållningssätt

Efter att ha presenterat begrepp, livsvillkor och samhälleliga sammanhang riktar kunskapssammanställningen uppmärksamheten mot Svenska kyrkan själv. Syftet är att förstå hur kyrkan historiskt har förhållit sig till frågor om sexualitet, kön och relationer, men också att synliggöra hur kyrkans teologi och praktik har förändrats över tid. En viktig utgångspunkt är att kyrkan inte enbart har reagerat på samhällsförändringar. Svenska kyrkan har också varit en aktiv aktör som både bidragit till normbildning och varit med och drivit förändringsprocesser.

Rapporten beskriver denna utveckling som en lång och ibland motsägelsefull process. Under stora delar av 1900-talet präglades kyrkliga sammanhang av samma negativa syn på homosexualitet som fanns i samhället i övrigt. Homosexualitet beskrevs ofta som ett problem, en brist eller något som borde förändras. Samtidigt går det att se hur nya perspektiv gradvis började växa fram. Redan under 1970-talet uppstod ett mer systematiskt kyrkligt samtal kring dessa frågor. I detta sammanhang lyfts särskilt publikationen *De homosexuella och kyrkan* från 1974 fram som en milstolpe. För sin tid innehöll den flera långtgående resonemang om homosexuellas plats i kyrkan och möjligheten att leva i trofasta samkönade relationer.

Under de följande decennierna fortsatte arbetet genom utredningar, samtalsprocesser och kyrkomötesdebatter. Rapporten visar att förändringen inte skedde genom ett enskilt beslut utan genom många år av samtal där teologiska argument mötte pastorala erfarenheter och samhälleliga förändringar. En särskilt viktig process genomfördes under början av 2000-talet när Svenska kyrkan aktivt försökte bryta den tystnadskultur som länge funnits kring homosexualitet i kyrkan. Genom lokala samtal, utbildningar och teologiska dokument skapades ett större utrymme för erfarenheter som tidigare varit osynliga.

Ett avgörande steg kom 2005. Kyrkomötet ställde sig då bakom formuleringar som slog fast att homosexuella personer inte ska fördömas, att homosexuell läggning inte ska skuldbeläggas och att kyrkan aktivt ska motverka diskriminering på grund av sexuell läggning. Samma år öppnades också möjligheten till välsignelse över registrerade partnerskap. Detta markerade en tydlig förändring av Svenska kyrkans offentliga hållning. Frågan handlade inte längre främst om tolerans utan om erkännande och inkludering.

Utvecklingen fortsatte när Svenska kyrkan 2009 beslutade om en könsneutral vigselordning som innebar att samkönade par skulle kunna vigas i kyrkan. Rapporten understryker att detta inte ska förstås som ett snabbt eller enkelt beslut. Tvärtom föregicks det av många år av teologisk bearbetning kring frågor om äktenskap, relationer och människosyn. Samtidigt valde kyrkan att behålla ett visst utrymme för intern oenighet genom att inte införa vigseltvång för enskilda präster. Därmed kom Svenska kyrkans modell att kombinera ett tydligt beslut om inkludering med en fortsatt medvetenhet om teologisk pluralism.

Under 2010-talet började fokus gradvis flyttas från frågor om samkönade relationer till ett bredare arbete kring inkludering. Här spelar utbildning och organisatorisk utveckling en viktig roll. Kyrkomötets beslut 2013 om att uppmana till hbt-certifiering av Svenska kyrkans arbetsplatser kom senare att utvecklas till Regnbågsnyckeln, en processmodell där församlingar arbetar med utbildning, reflektion, verksamhetsutveckling och normmedvetenhet. Rapporten beskriver detta som ett exempel på hur kyrkan försökt flytta inkludering från enskilda ställningstaganden till den dagliga verksamheten.

Samtidigt visar rapporten att inkludering inte bara tar sig uttryck genom policydokument. Den blir också synlig i gudstjänstliv, undervisning och församlingsgemenskap. Regnbågsmässor, regnbågskonfirmation, inkluderande gudstjänstformer och olika former av hbtqia+-relaterade nätverk lyfts fram som exempel på hur detta arbete har tagit konkret form. Tanken är att kyrkan inte bara ska säga att människor är välkomna utan också skapa miljöer där de kan känna igen sina livserfarenheter och sin identitet i kyrkans gemenskap.

När rapporten kommer till transperspektiv beskriver den en något annorlunda utveckling. Här konstateras att frågor om könsidentitet och könsuttryck länge var relativt frånvarande i Svenska kyrkans teologiska bearbetning. Först under senare år har dessa perspektiv fått större synlighet. Ett viktigt exempel är den nationella transhearing som genomfördes 2019 i samarbete med Kristna regnbågsrörelsen. Hearingen syftade till att ge plats åt transpersoners erfarenheter och att synliggöra sådant som länge varit osynligt i kyrkans samtal. Den följdes senare av Kyrkomötets beslut 2021 att uppdra åt kyrkostyrelsen att ta fram ett officiellt teologiskt ställningstagande kring könsidentitet och könsuttryck. Detta förväntas vara klart

under hösten 2026. Rapporten beskriver detta som ett tecken på att dessa frågor nu håller på att bli en tydligare del av kyrkans teologiska samtal, även om arbetet fortfarande pågår.

En av rapportens viktigaste iakttagelser är att olika delar av hbtqia+-området har bearbetats mycket olika. Homosexualitet och samkönade relationer har varit föremål för flera årtionden av teologiskt arbete. Transfrågor har fått större uppmärksamhet först under senare tid. Intersexvariation, asexualitet, aromantik och bisexualitet har däremot i stor utsträckning förblivit relativt osynliga i Svenska kyrkans officiella teologiska arbete. Detsamma gäller polyamori. Därför framträder en bild av en kyrka som kommit långt på vissa områden men där andra frågor fortfarande befinner sig i ett tidigt skede av den teologiska bearbetningen.

När rapporten behandlar polyamori blir denna skillnad särskilt tydlig. Till skillnad från frågor om samkönade relationer saknar Svenska kyrkan idag en genomarbetad teologisk hållning till flersamma relationer. Frågan förekommer i debatter, på Pride-arrangemang och i motioner till Kyrkomötet, men det finns ännu inget motsvarande arbete som det som tidigare genomfördes kring samkönade relationer. Samtidigt visar rapporten att frågan redan aktualiserar djupa teologiska frågor. Om kristen relationsetik bygger på värden som trohet, ansvar, ömsesidighet och omsorg behöver kyrkan analysera vilken roll tvåsamhet och sexualitetens exklusivitet faktiskt spelar i denna etik. Rapportens slutsats är inte att dessa frågor är besvarade, utan att de ännu inte har bearbetats tillräckligt.

Sammanfattningsvis beskriver rapporten Svenska kyrkan som en kyrka i förändring. Den har under de senaste femtio åren rört sig från en situation där homosexuella erfarenheter i stor utsträckning problematiserades till en situation där många former av inkludering är integrerade i kyrkans arbete. Samtidigt pekar rapporten på att förändringen är ojämn. Vissa erfarenheter har fått en självklar plats i kyrkans samtal, medan andra fortfarande väntar på att bli fullt synliga. Det är just dessa skillnader som motiverar det fortsatta teologiska arbete som Kyrkomötet har efterfrågat.

Del 4. Teologisk och religionsvetenskaplig forskning i samtiden

Efter att ha beskrivit människors livsvillkor, samhällsutvecklingen och Svenska kyrkans egen historia vänder sig kunskapssammanställningen mot samtida teologisk forskning. Syftet är inte att presentera färdiga lösningar på de frågor som rapporten identifierar. I stället handlar det om att visa vilka teologiska verktyg och perspektiv som finns tillgängliga när kyrkan fortsätter sitt arbete. Det som presenteras här är därför inte Svenska kyrkans officiella teologi, utan forskning som på olika sätt försöker förstå och bearbeta frågor om kön, sexualitet, kropp och relationer.

En viktig utgångspunkt för kapitlet är att teologi alltid formas i mötet mellan tradition och erfarenhet. De frågor som idag ställs om könsidentitet, intersexvariation eller polyamori är inte identiska med de frågor som tidigare generationer har brottats med. Samtidigt är de grundläggande teologiska frågorna ofta desamma: Vad innebär det att vara människa? Vad betyder det att vara skapad till Guds avbild? Hur formas gemenskap? Hur ska kyrkan förstå kropp, kärlek och relationer?

Queer teologi som samtalspartner

Det forskningsfält som får störst utrymme i sammanställningen är queer teologi. Rapporten beskriver queer teologi som ett mångfacetterat teologiskt projekt som vuxit fram under de senaste årtiondena. Till skillnad från äldre former av teologiska resonemang som främst syftade till att inkludera homosexuella eller transpersoner i redan existerande strukturer, ställer queer teologi också frågor om själva strukturerna. Den frågar inte bara vem som får plats i kyrkans modeller, utan också hur modellerna har uppstått, och vilka antaganden de bygger på. Samt vad detta gör med vår bild av vem Gud är och människan som skapad till Guds avbild.

Det innebär att queer teologi ibland kan uppfattas som utmanande. Många av dess företrädare undersöker hur normer kring kön, sexualitet och familj har påverkat den kristna traditionen och hur dessa normer ibland har framställts som självklara eller gudagivna trots att de också formats av historiska och kulturella sammanhang. Syftet är inte att avskaffa kristen tro eller kyrklig tradition, utan att synliggöra sådant som tidigare kan ha varit osynligt.

Ett återkommande tema är därför gränser. Flera av de teologer som rapporten presenterar beskriver Gud som den som gång på gång överskrider människors gränsdragningar. När människor delar upp världen i innanför och utanför, accepterad och avvikande, beskriver de hur evangeliets berättelser ofta visar en Gud som rör sig över just dessa gränser. Teologiskt blir då frågan inte bara vilka normer som finns, utan vilka normer som tjänar människors liv och vilka som riskerar att skapa orättfärdig exkludering.

Gud, kroppen och den mänskliga mångfalden

Ett annat viktigt tema i kapitlet handlar om kroppslighet. Modern teologisk forskning har i ökande grad intresserat sig för hur kristen teologi talar om kroppen och vilka kroppar som framstår som självklara eller normerande.

Här lyfts särskilt forskning om transpersoners erfarenheter fram. Rapporten beskriver hur flera teologer argumenterar för att könsvariation inte bara ska förstås som ett pastoralt

specialområde. I stället menar de att transpersoners erfarenheter kan bidra till att fördjupa kyrkans förståelse av skapelse, identitet och mänskligt liv. Om människor formas genom hela livet, och om människors identiteter ibland utvecklas och förändras, väcker det frågor om hur teologin ska förstå förändring som en del av det mänskliga livet.

Rapporten betonar att sådan forskning inte nödvändigtvis leder till en viss bestämd teologisk slutsats. Däremot visar den att traditionella kategorier ibland behöver granskas på nytt. Det gäller särskilt när människors erfarenheter inte passar in i de modeller som tidigare har tagits för givna.

Intersexvariation som teologisk utmaning

Kapitlet ägnar också betydande uppmärksamhet åt intersexvariation. Detta är ett område där rapporten menar att både forskningen och kyrkans egen teologiska bearbetning är begränsad.

Intersexvariation handlar om att människor föds med kroppsliga könskaraktistika som inte enkelt passar in i kategorierna man eller kvinna. Teologiskt blir detta viktigt eftersom mycket kristen tradition historiskt har utgått från en tydlig tvåkönsmodell. När verkligheten visar sig vara mer komplex uppstår frågor om hur skapelse, kropp och mänsklig värdighet ska förstås.

Flera forskare som presenteras i sammanställningen argumenterar för att kroppslig variation inte bör förstås som ett undantag från skapelsen, utan som en del av skapelsens mångfald. Om varje människa är skapad till Guds avbild kan människovärdet inte vara beroende av att kroppen passar in i en viss biologisk eller kulturell mall. Därmed blir intersexvariation inte bara en medicinsk fråga utan också en teologisk fråga om människosyn, inkludering och erkännande.

Liturgi som teologiskt språk

Ett annat återkommande tema är liturgi. Rapporten framhåller att gudstjänsten inte bara speglar teologi utan också formar teologi. De ord som används i böner, psalmer och ritualer påverkar människors bild av Gud, av sig själva och av vilka som räknas som självklara delar av kyrkans gemenskap.

Av den anledningen intresserar sig flera forskare för frågor om språk, symboler och representation. Vilka erfarenheter syns i kyrkans liturgier? Vilka kroppar och relationer förutsätts? Och vilka erfarenheter saknar fortfarande språk i gudstjänstens värld?

Rapporten ger inga färdiga svar på dessa frågor. Däremot visar den att liturgin är ett område där flera av de teologiska diskussionerna blir mycket konkreta. När människor inte hör sina liv eller erfarenheter speglade i kyrkans gemensamma språk kan det påverka känslan av tillhörighet. Samtidigt kan nya former av erkännande få stor betydelse för människors möjlighet att känna sig hemma i kyrkan

Del 5. Analys och identifiering av teologiska kunskapsluckor

Den avslutande delen av kunskapssammanställningen fungerar som en sammanfattande analys. Här försöker författaren inte lösa de frågor som har identifierats tidigare i rapporten. I stället är ambitionen att tydliggöra vilka områden som behöver fortsatt teologisk bearbetning. Det handlar alltså om att peka ut vilka frågor Svenska kyrkan ännu inte har arbetat färdigt med.

Rapporten konstaterar att Svenska kyrkan under flera decennier har genomgått betydande förändringar i frågor som rör kön, sexualitet och relationer. Ett tydligt exempel är utvecklingen från en situation där homosexualitet ofta betraktades som problematisk till att samkönade relationer idag bejakas och samkönade par kan vigas i kyrkan.

Samtidigt visar genomgången att utvecklingen har sett olika ut inom olika områden. Vissa frågor inom hbtqia+-området har varit föremål för omfattande teologisk bearbetning under lång tid, medan andra frågor fortfarande är relativt utforskade eller teologiskt underutvecklade.

Rapporten visar också att frågor som rör polyamori och annan relationsmångfald i stor utsträckning befinner sig i en annan situation. Här är både forskningsunderlaget och den teologiska bearbetningen betydligt mer begränsade, särskilt i en svensk kyrklig kontext.

Ett centralt resultat i sammanställningen är därför att kunskapsläget ser olika ut inom de områden som behandlas. Medan vissa frågor har varit föremål för långvariga samtal, forskning och teologisk reflektion, finns det andra områden där både kunskapsutvecklingen och den teologiska bearbetningen fortfarande befinner sig i ett tidigt skede.

Rapporten identifierar därför fem större kunskapsluckor.

1. Människan, kroppen och skapelsen

Den första frågan handlar om hur Svenska kyrkan ska förstå människan som kroppslig och könad varelse. Frågor om könsidentitet, könsuttryck och intersexvariation aktualiserar grundläggande teologiska teman som skapelse, gudsbild, kropp och mänsklig värdighet.

Enligt rapporten saknar Svenska kyrkan fortfarande ett sammanhållet teologiskt språk för dessa frågor. Visserligen pågår arbete kring könsidentitet och könsuttryck, men mycket återstår. Särskilt intersexvariation beskrivs som ett område där både forskning och teologisk reflektion hittills varit begränsad.

2. Relationsetik och tvåsamhetsnorm

Den andra kunskapsluckan handlar om relationer och samlevnad. Rapporten visar att Svenska kyrkan har genomfört teologiska förändringar när det gäller synen på äktenskap. Samtidigt pekar den på behovet av en fortsatt teologisk bearbetning av andra relationsformer, exempelvis polyamori och andra icke-monogama relationer.

Det väcker en större och mer grundläggande fråga: Vad är det egentligen som bär upp kyrkans samlevnadsetik? Vilka delar bygger på teologiska principer och vilka delar kan vara präglade av de normer och föreställningar om relationer som rått i samhället under olika tider?

Med andra ord: Vilka värden är centrala och oföränderliga, och vilka uttryck för samlevnad har vi kommit att betrakta som självklara därför att de länge varit norm?

Här aktualiseras frågor om trohet, ansvar, omsorg, samtycke och ömsesidighet. Är tvåsamhet en nödvändig del av kristen relationsetik, eller är tvåsamheten en norm som behöver granskas på samma sätt som andra normer tidigare har granskats? Rapporten svarar inte på frågan men menar att den behöver bearbetas öppet och systematiskt.

3. Liturgi och erkännande

Den tredje kunskapsluckan handlar om liturgi.

Rapporten konstaterar att många lokala initiativ redan finns. Regnbågsmässor, transinriktade sammanhang och olika former av inkluderande gudstjänster visar att kyrkan försöker utveckla sitt språk och sina ritualer. Samtidigt saknas ofta nationella ramverk för hur olika erfarenheter ska erkännas liturgiskt.

Frågan blir därför vilka erfarenheter som idag saknar plats i kyrkans gemensamma språk. Hur kan kyrkans liturgi spegla en större mångfald av erfarenheter och i stället bredda sin teologiska förankring? Det är en fråga som rapporten bedömer kräver fortsatt arbete.

4. Bibeltolkning och hermeneutik

Den fjärde kunskapsluckan gäller hur Bibeln tolkas.

Rapporten framhåller att flera av dagens diskussioner ytterst handlar om hermeneutik, alltså hur bibeltexter ska förstås och användas. Detta gäller inte bara de bibelställen som traditionellt diskuterats i relation till sexualitet. Det gäller också bredare frågor om skapelse, gemenskap, kropp, relationer och människovärde.

Här efterlyser rapporten ett mer systematiskt arbete där historiska sammanhang, modern kunskap och evangelisk-lutherska principer för bibeltolkning förs samman. Målet är inte nödvändigtvis att nå fullständig enighet, men att skapa större teologisk tydlighet.

5. Kyrkan som plats för upprättelse och trygghet

Den sista kunskapsluckan handlar om kyrkan själv.

Rapporten återkommer flera gånger till att Svenska kyrkan både har bidragit till marginalisering och samtidigt arbetat för förändring. Den bär därför på ett dubbelt arv. Å ena sidan finns erfarenheter av exkludering, tystnad och diskriminering. Å andra sidan finns en tydlig vilja till erkännande, inkludering och upprättelse.

Den fråga som rapporten ställer är hur kyrkan teologiskt ska förstå sitt ansvar i detta läge. Vad innebär det att vara en plats för trygghet efter en historia där vissa människor upplevt sig utestängda? Hur kan erfarenheter av sårbarhet bli en källa till lärande för kyrkan själv?

Här ligger enligt rapporten en av de mest grundläggande framtidsfrågorna. Ytterst handlar den inte bara om hbtqia+ eller polyamori, utan om kyrkans självförståelse. Ska inkludering förstås som att fler får plats i en redan färdig gemenskap, eller innebär den också att kyrkan själv förändras genom mötet med erfarenheter som tidigare har funnits i marginalen?

Sammanfattande slutsats

Kunskapssammanställningen landar inte i några nya teologiska beslut. Dess främsta bidrag är i stället att visa hur långt Svenska kyrkan har kommit, men också hur mycket arbete som återstår. Den visar att frågor om hbtqia+ och polyamori inte är avgränsade specialfrågor. De berör människosyn, skapelse, bibeltolkning, relationer, liturgi och kyrkans uppdrag. Därför blir den viktigaste slutsatsen kanske inte vilka svar som ska ges, utan vilka frågor som kyrkan behöver fortsätta ställa.